

Fase 1: Verkenning uitwerking HU profileringsthema

Smart Urban Innovation - Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving

“Mensen zijn de stad. Steden zijn de fysieke uiting van interacties tussen mensen¹.”

De stad van morgen is prettig om in te verblijven, nodigt iedereen uit om een bijdrage te leveren en elkaar te ontmoeten, lokt gezond gedrag uit en is fysiek en virtueel goed bereikbaar. Gebruik van hernieuwbare energie en grondstoffen zorgen voor een gezonde en duurzame basis voor economische, sociaal-maatschappelijke en ecologische ontwikkelingen.

“Kwaliteit van samenleven wordt mede bepaald door onderwijs. Onderwijs is zelf tegelijkertijd ook de plaats waar kwaliteit van samenleven bestudeerd kan worden².”

Voorwoord

Afgelopen najaar 2015 koos het College van Bestuur van Hogeschool Utrecht voor het onderwerp Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving als thema waarmee de hogeschool zich wil profileren. Deze keuze vormde het sluitstuk van een bijna tweejarig proces dat startte met de wens om in de plaats van de eerder geformuleerde vier speerpunten te komen tot één HU-breed thema. Als eerste werd een commissie gevormd onder leiding van de faculteitsdirecteur FCJ, Lem van Eupen, met als opdracht een schets van een mogelijk thema te formuleren. Het resultaat van deze commissie is voorgelegd aan een groep designers met als opdracht tot een nadere precisering en formulering te komen. Ten behoeve van voorbereiding van besluitvorming werd een stuurgroep ingesteld onder leiding van CvB-lid Anton Franken. Dit leidde uiteindelijk tot genoemde besluitvorming. Het CvB gaf vervolgens ondergetekende de opdracht om met een strategie- en visiedocument te komen hoe het HU thema daadwerkelijk uitgewerkt en ingevuld zou kunnen worden. Het voorliggende document is daartoe de eerste verkenning.

Namens de kerngroep

André Henken

Maart 2016

Inhoud

1. Inleiding.....	4
2. Ontwikkeling van kwaliteit van samenleven in de stedelijke regio Utrecht.....	7
3. Betekenis HU voor de ontwikkeling van kwaliteit van samenleven in de stedelijke regio Utrecht ...	12
4. Uitwerking bijdrage Hogeschool Utrecht aan de ontwikkeling van kwaliteit van samenleven in de stedelijke regio Utrecht	16
4.1. Maatschappelijke uitdagingen.....	17
4.2. Expertises van de HU	17
4.3. Witte vlekken in expertise	20
4.4. Hoe gaat de HU zich organiseren m.b.t. het thema	20
5. Samenvatting en conclusie	22
6. Verantwoording.....	23
7. Dankwoord.....	23
8. Literatuurlijst.....	24

1. Inleiding

Wereldwijd trekken steeds meer mensen naar stedelijke gebieden in de verwachting de kwaliteit van hun leven te verbeteren. Ze worden aangetrokken door de mogelijkheden die een stad kan bieden: werk, gezondheidszorg, scholing, infrastructuur en de toegang tot allerlei goederen en diensten die het leven aangenaamer maken. Nu al wonen meer mensen in een stad dan op het platteland en de trend van groeiende verstedelijking zet door. Naar verwachting woont in 2050 twee derde van de wereldbevolking in steden³. Ook de groei van de wereldbevolking zet door, van 7,3 miljard mensen in 2015 naar 9,7 miljard in 2050 en 11,2 miljard in 2100⁴. Daarnaast is de verwachting dat in de periode tot 2030 het aantal middenklasseconsumenten stijgt met 3 miljard⁵. Tegelijkertijd staan in veel economieën de middenberoepen onder druk en segregereert de arbeidsmarkt in de richting van een zandlopermodel^{6,7}. Deze problematiek concentreert zich juist ook in verstedelijkte omgevingen en tast de kwaliteit van samenleven aan.

We hebben te maken met een wereldwijd groeiende stedelijke bevolking die deel wil hebben aan de welvaart in de stad. Het is een grote uitdaging om in die behoefte te voorzien. Vragen rondom sociaaleconomische ongelijkheid, werkgelegenheid, gezondheidszorg, water, wonen, werk, mobiliteit, onderwijs, beschikbaarheid van voedsel, gezonde lucht, en efficiënt gebruik van hulpbronnen etc. dienen zich nu al aan. De recent sterk groeiende stroom vluchtelingen naar Europa maakt de uitdagingen waar Europese steden voor staan nog actueler. Steden hebben ook een grote impact op de leefomgeving. Wereldwijd zijn steden nu al verantwoordelijk voor 60% tot 80% van het energieverbruik per land en hebben daarmee een belangrijk aandeel in de uitstoot van broeikasgassen⁸. Meer mensen die dicht op elkaar leven en een goede kwaliteit van leven willen, dat vraagt om een slim inzetten van menselijk potentieel, ruimte, natuurlijke hulpbronnen en technologie.

In steden wordt de impact van bovenstaande ontwikkelingen het sterkst gevoeld, maar tegelijkertijd is daar ook de veranderkracht het grootst. Steden zijn de motor van de moderne beschaving, stedelijke gebieden zijn wereldwijd verantwoordelijke voor 70% van het bruto binnenlands product. Veel slimme innovaties van belang voor de kwaliteit van samenleven vinden in stedelijke omgevingen plaats. Tegelijkertijd zijn NBP of BBP geen geschikte maatstaf om de welvaart en het welzijn van de bewoners van de stad te meten. In het ontwerpadvies van het Europees Comité van de Regio's⁹, wordt de aandacht gevraagd voor de nauwe verbanden tussen meting, perceptie en maatregelen. "De maatregelen moeten toekomstgericht worden gekozen op basis van in brede kring gedeelde maatschappelijke waarden".

Economische bedrijvigheid, opleidingsniveau en aanwezige creativiteit zijn belangrijke factoren voor gezonde verstedelijking. Volgens Richard Florida zijn steden een plek waar volop gebruik gemaakt kan worden van de beschikbare menselijke capaciteiten en talenten die kenmerkend zijn voor de door hem beschreven creatieve klasse¹⁰. Daarnaast biedt de concentratie van mensen in steden de kans om natuurlijke hulpbronnen beter te benutten. Voorbeelden zijn: een verminderde mobiliteitsvraag omdat afstanden kleiner zijn, een lager energiegebruik voor ruimteverwarming bij gebouwen die bestaan uit meerdere verdiepingen.

Steden zijn complexe systemen, gekenmerkt door allerlei onderlinge afhankelijkheden. Voorbeelden zijn de wisselwerkingen tussen: mensen onderling, mensen en hun omgeving, de stad en het omliggende

gebied, mensen en technologie, cultuur en natuur, materiaal en energiestromen. De uitdagingen van de stad kunnen niet vanuit één sector, techniek of discipline opgepakt worden. Het vraagt om een multidisciplinaire, cross-sectorale en systemische aanpak. De systemische benadering neemt alle onderdelen en aspecten van een systeem of keten in ogenschouw. De systemische werkwijze zet in op betere resultaten door samenwerking tussen disciplines, of liever nog, het vraagt om *boundary crossing*, om inspanning om de belemmeringen tussen praktijken op te heffen¹¹.

Tussen steden bestaan grote verschillen en dat geldt ook voor de uitdagingen waar een stad mee te maken heeft. Een stedelijke agglomeratie als Calcutta verschilt sterk van de Utrechtse regio, waarbij andere vraagstukken op de voorgrond komen. Macomber maakt daarom onderscheid tussen vier typeringen van steden¹²:

- 1) bestaande stad in een ontwikkelde economie;
- 2) bestaande stad in een opkomende economie;
- 3) nieuwe stad in een opkomende economie;
- 4) nieuwe stad in een ontwikkelde economie.

Elk type stad heeft specifieke uitdagingen die vragen om specifieke oplossingen. De stedelijke regio Utrecht kan getypeerd worden als een bestaande stad in een ontwikkelde economie, met de daarbij behorende kenmerken.

Hogeschool Utrecht is een ambitieuze hogeschool in een dynamische stedelijke omgeving. Als University of Applied Sciences verzorgt Hogeschool Utrecht onderwijs en verricht onderzoek. De HU leidt - aankomende - professionals op die gewild zijn op de arbeidsmarkt en onlosmakelijk zijn verbonden met de regio Utrecht en de stad. De verbinding tussen onderwijs, onderzoek en de beroepspraktijk versterkt de impact in de regio.

Recentelijk zijn in opdracht van de colleges van Hogeschool Utrecht en Gemeente Utrecht de mogelijkheden verkend voor het intensiveren van de strategische samenwerking. Geconcludeerd werd dat deze samenwerking van groot belang is voor de maatschappelijke ontwikkelingen in de stad en de regio Utrecht. Beide partijen wisten elkaar de afgelopen jaren al volop te vinden. Omdat zowel de HU als de gemeente recentelijk tot nieuwe strategische keuzes zijn gekomen die aan elkaar verwant zijn, ligt een intensivering van de samenwerking in de rede, zowel op praktisch-inhoudelijk als op strategisch-bestuurlijk niveau. Daarom komen de hogeschool en de gemeente overeen de samenwerking te richten op maatschappelijke thema's die voortvloeien uit de zogeheten Agenda Stad¹³ en City Deals¹⁴ en uit de maatschappelijke opgave van de Hogeschool Utrecht zoals die is vastgelegd in de strategische visie *HU 2020*¹⁵ annex *De HU, partner in de stad van morgen*.

De samenwerking met de stad Utrecht en zijn regio zal zich richten op die gemeenschappelijke thema's waarbij beide partijen elkaar kunnen versterken en van elkaars inzet afhankelijk zijn, namelijk:

1. De profilering van Utrecht en zijn regio met gezonde verstedelijking, c.q. Healthy Urban Living, als internationaal knooppunt voor kennisuitwisseling en crossovers voor health, life sciences, welzijn en duurzaamheid, ter versterking van regionale concurrentie- en innovatiekracht;
2. Gemeenschappelijke belangenbehartiging om metterdaad meer kennis en financiële middelen naar Utrecht te trekken;
3. Professionaliteit in zorg en welzijn, gelet op actuele stedelijke vraagstukken;
4. Zelfmanagement- en inclusievraagstukken;

5. Duurzaamheid in bouwen, mobiliteit en energie: slimme energienetten, energie en betaalbaar wonen.

De samenwerking zal hierdoor bijdragen aan de kwaliteit van onderwijs en verbondenheid met de arbeidsmarkt^{16,17}.

2. Ontwikkeling van kwaliteit van samenleven in de stedelijke regio Utrecht

Zoals hierboven aangegeven, woont en werkt een steeds groter deel van de wereldbevolking in steden. Die groei zet de leefbaarheid in steden onder druk vanwege sociale, economische, milieu-, mobiliteits-, veiligheids- en gezondheidsvraagstukken. Deze vraagstukken zijn niet op te lossen vanuit één belang, één technologie, één domein. Ze vragen om een multidisciplinaire aanpak.

De Staat van Utrecht¹⁸ laat zien dat de regio Utrecht een economisch sterke en competitieve regio is en ook een aantrekkelijke regio met aanwezigheid van cultuur en natuur. Een analyse van de bevolkingsgroei toont aan dat Utrecht behoort tot de sterkst groeiende steden van Nederland¹⁹. Utrecht is een van de grotere steden in Nederland, passeerde het aantal van 300.000 inwoners in 2009 en groeit snel tot bijna 400.000 inwoners in 2030²⁰. Een stad, met veel kennis- en onderwijsinstellingen, met een hoog opgeleide populatie, met een grote studentenpopulatie, die bijna één derde van de totale inwonerspopulatie vormt.

Maar juist die aantrekkingskracht heeft ook een schaduwkant in de vorm van druk op bereikbaarheid, een mindere luchtkwaliteit en slechtere betaalbaarheid van woningen, een lagere gezondheid van mensen, met name in bepaalde stadsdelen, een druk op uiteenlopende maatschappelijke voorzieningen in zorg, welzijn, onderwijs en recht en verminderde mogelijkheden voor aanleg van nieuwe natuur. Op gebied van energieopwekking en energiebesparing loopt regio Utrecht een flink stuk achter op het landelijk gemiddelde.

In de literatuur en op internet zijn meerdere denkkaders te vinden over verstedelijking. Een recent denkkader van het Platform Gezond Ontwerp beschrijft tien typen 'gezonde steden'²¹ en deelt deze onder in vier thema's (zie onderstaande figuur A).

Gezonde stad van de toekomst (Platform Gezond Ontwerp)

De vier thema's waar een stad aan zou moeten werken worden benoemd als de basis op orde, de structuur en inrichting van de stad, de ketens en systemen in de stad en het gebruik en de beleving van de stad. Daaruit volgen tien typen, of liever invalshoeken, van waaruit de stad kan worden gezien. Elke zienswijze van de stad leidt tot andere prioriteiten. Deze verschillende invalshoeken zijn ook terug te vinden, maar dan anders gerangschikt, in het zogeheten Wiel van Egan (zie figuur B)²².

Figuur B

Deze indelingen helpen om na te denken over de stad, over wat 'gezonde verstedelijking', in een ruime zin van het woord, inhoudt. Gezonde verstedelijking is dus vanuit verschillende perspectieven te bekijken. De keuze voor een bepaald perspectief, leidt tot een prioritering van de meest relevante thema's. Aan deze perspectieven kunnen nog andere toegevoegd worden, zoals bijvoorbeeld de lerende stad of de zich ontwikkelende stad in analogie met de lerende economie²³.

In de eerste schets voor het profileringsthema van het HU thema 'Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving', werd gesproken over een tweedimensionaal beeld: de fysieke aspecten van een stad en de sociale en zorgzame aspecten van de stad. In de verschillende benaderingen van de stad zijn altijd wel elementen terug te vinden van de Brundtland-drieslag 'People, Planet, Profit'²⁴. De Economic Board van Utrecht (EBU) kent de driedeling 'groen, gezond en slim'. Het Planbureau voor de leefomgeving hanteert een indeling in vier kwadranten²⁵: de fysieke stad, de sociale stad, de zorgzame

stad en de welvarende stad. Deze indeling wordt ook gehanteerd in het inspiratiedocument Gezonde Verstedelijking²⁶ van het KennisCentrum Healthy Urban Living in Utrecht.

Wat opvalt in de verschillende modellen is de waarde en centrale positie die toegekend wordt aan de gezondheid van de mens. Dat is natuurlijk deels logisch maar tegelijkertijd deels ook wel opvallend omdat de definitie, in ieder geval de oude definitie van gezondheid, vooral gaat over de individuele gezondheid van personen. Er is een nieuwe, dynamische opvatting van het begrip gezondheid voorgesteld waarin functioneren, veerkracht en zelfregie centraal staan²⁷. Deze opvatting onderscheidt zes dimensies van gezondheid (zie figuur C).

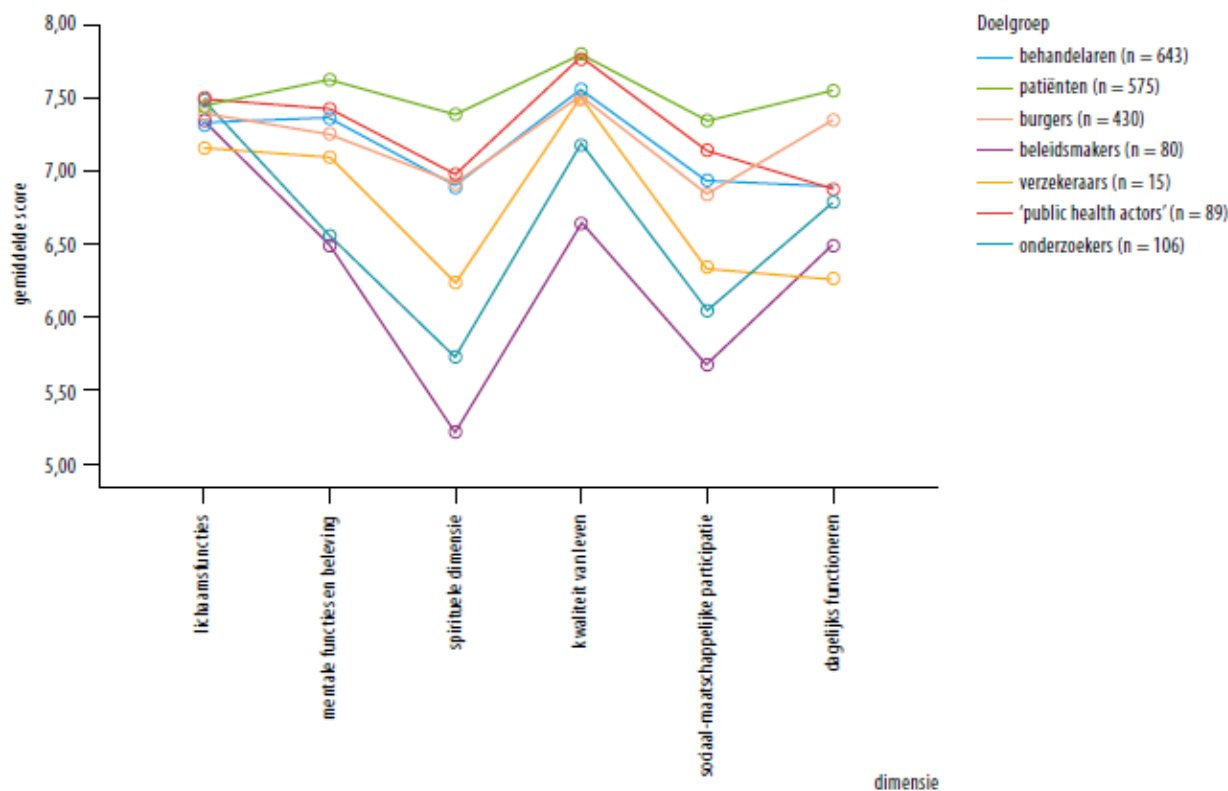
TABEL Hoofddimensies van gezondheid, per dimensie onderverdeeld in aspecten

lichaamsfuncties	mentale functies en beleving	spirituele en existentiële dimensie	kwaliteit van leven	sociaal-maatschappelijke participatie	dagelijks functioneren
medische feiten	cognitief functioneren	zingeving	kwaliteit van leven, welbevinden	sociale en communicatieve vaardigheden	basis-adl
medische waarnemingen	emotionele toestand	doelen of idealen	geluk beleven	betekenisvolle relaties	instrumentele adl
fysiek functioneren	eigenwaarde en zelfrespect	nastreven	genieten	sociale contacten	werkvermogen
klachten en pijn	gevoel controle te hebben	toekomstperspectief	ervaren gezondheid	geaccepteerd worden	gezondheidsvaardigheden
energie	zelfmanagement en eigen regie	acceptatie	lekker in je vel zitten	maatschappelijke betrokkenheid	
	veerkracht		levenslust	betekenisvol werk	
			balans		

Figuur C uit Heroverweeg uw opvatting van het begrip ‘gezondheid’²⁷

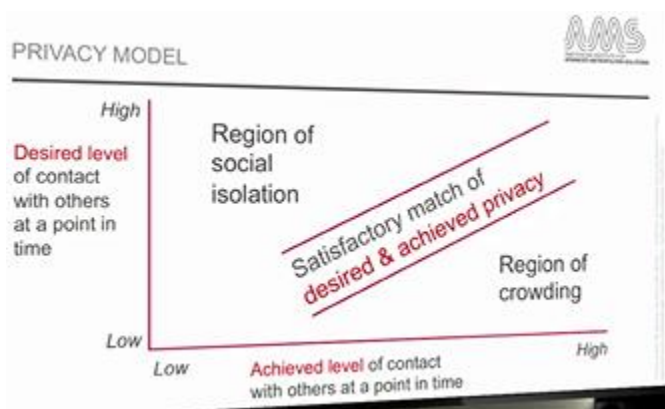
De opvatting van gezondheid wordt tegenwoordig veel ruimer geïnterpreteerd, en de interpretatie is niet per se gangbaar en sluit ook niet naadloos aan bij de alledaagse betekenis van gezondheid. Het lijkt er desalniettemin op dat de term ‘gezondheid’ méér en méér een soort overkoepelend begrip wordt, zoals bij Healthy Urban Living of de gezonde Stad van de Toekomst, begrippen die in Utrecht veel gebruikt worden. Gezondheid kent hoe dan ook vele dimensies.

De waarde die aan elk van deze dimensies van gezondheid wordt toegekend blijkt te verschillen tussen groepen (figuur D). In onderstaande figuur is te zien dat kwaliteit van leven als een dimensie van gezondheid, bij alle onderzochte groepen relatief hoog scoort. Wat opvalt is het grote verschil in de waarde die aan de verschillende dimensies wordt toegekend tussen de mensen om wie het gaat (burgers en patiënten) en beleidsmakers.

Figuur D uit Heroverweeg uw opvatting van het begrip 'gezondheid'²⁷

Van belang is ook de verhouding van individu en gemeenschap. Steden zijn complexe sociale netwerken, er moet voldoende mogelijkheid zijn voor participatie en interactie tussen mensen. Mensen hebben echter ook de behoefte om zich terug te trekken. Zodat mensen zelf kunnen kiezen of ze veel of weinig sociale interactie willen. Interessant is het om hierbij het model van Altman te beschouwen. Altman gebruikt hiervoor het "privacy model", zoals hieronder wordt weergegeven²⁸.

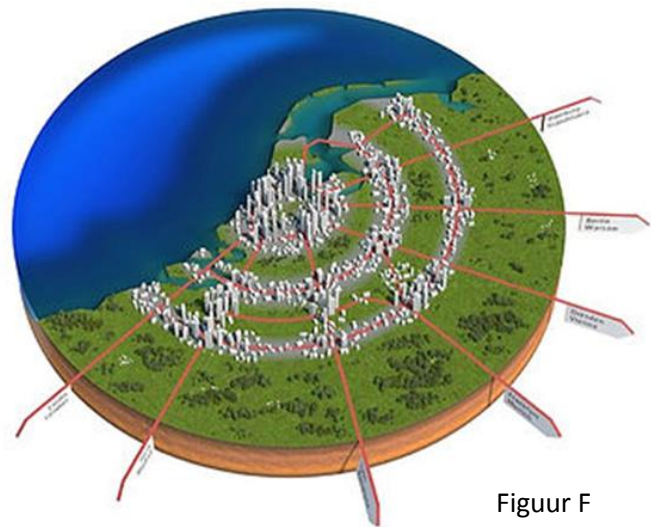
Figuur E Privacy model of Altman

De gewenste hoeveelheid sociale interactie verschilt niet alleen per individu, maar is ook afhankelijk van andere factoren zoals iemands levensfase en het tijdstip van de dag. De sociale en fysieke inrichting van de stad moet tegemoet komen aan deze verschillende behoeftes. Als hier niet aan voldaan wordt, voelen mensen zich eenzaam of vinden ze het te druk. In de stad moeten plekken zijn om elkaar te ontmoeten, en plekken waar mensen zich terug kunnen trekken.

Het zich richten op de stad als entiteit draagt het gevaar in zich dat de stad los gezien wordt van haar omgeving. Tegelijkertijd is een tweedeling in stad en omgeving verouderd²⁹. De stad en omgeving moeten gezien worden als een samenhangend 'weefsel' dat zich ontwikkelt en dat via uiteenlopende allianties verbonden is met ook andere steden en agglomeraties, in Nederland, bijvoorbeeld met Amsterdam, Almere, Rotterdam, Eindhoven (en met bijvoorbeeld food valley, brainport, etc.) en in Europees perspectief met de grootstedelijke gebieden als de Vlaamse Ruit (Antwerpen, Leuven, Gent en Brussel) en het Rijn-Ruhrgebied. Om de stad te begrijpen en er over te leren dienen we dus breder te kijken en ook naar andere steden te kijken, ook internationaal. Savelberg³⁰ benoemde dat je ook naar Utrecht kunt kijken als een rotonde van noordwest Europa (zie figuur F). Door groter en anders te kijken en te denken ontstaat een perspectief dat meer overeenkomt met dat van steden van elders, bijvoorbeeld zoals die in China.

Tot voor kort beperkte de aandacht voor de stedelijke problematiek zich binnen het Europese beleid tot een aantal push-maatregelen die met behulp van subsidieprogramma's gestimuleerd werden (bijvoorbeeld binnen Horizon2020). Op korte termijn gaat dit veranderen, in de periode dat Nederland voorzitter is van de Europese Unie, wordt de Europese Urban agenda vastgesteld. In het in mei 2016 af te sluiten 'Amsterdam pact', tekenden de Europese ministers voor meer samenwerking in stedelijk beleid. In overleg met Europese steden zijn twaalf thema's vastgesteld: luchtkwaliteit, migratie en vluchtelingen, woningbouw, armoede in de stad, werkgelegenheid, duurzaam gebruik van grond, circulaire economie, klimaatadaptatie, energietransitie, stadsmobiliteit, digitale transitie en innovatief en verantwoordelijk aanbesteden³¹.

De kennis over de kwaliteit van samenleven in de stad Utrecht zal ons inzichten bieden die we naar andere steden kunnen overbrengen. Hierbij fungeert de stad Utrecht dus als pilot, als proeftuin (er wordt in de literatuur in dit kader ook gesproken over test-beds en living lab), voor kennisvermeerdering rond gezonde verstedelijking. Welke typologie van de stad ook gebruikt wordt, welk denkkader, welke bril, de kern zal zijn hoe kwaliteit van samenleven in die stad te definiëren en hoe daarover tot een uitspraak te komen.

Figuur F

3. Betekenis HU voor de ontwikkeling van kwaliteit van samenleven in de stedelijke regio Utrecht

Hogeschool Utrecht maakt als grote kennisinstelling gericht op hoger beroepsonderwijs integraal deel uit van de regio Utrecht. De HU is vervlochten met haar omgeving. De 36.500 studenten zijn zichtbaar aanwezig in de stad Utrecht, beïnvloeden de omgeving met hun gedrag en met hun belangstelling voor sport en cultuur. De HU is tegelijkertijd een belangrijke werkgever in de regio, met bijna 3500 medewerkers. Maar misschien nog wel belangrijker voor de regio, is het grote potentieel aan toekomstige goed opgeleide medewerkers voor het beroepenveld en de startende bedrijven die opgezet worden door de ondernemende HU studenten. Tot slot werkt de HU als instelling voor het hoger beroepsonderwijs veel samen met bedrijven en maatschappelijke organisaties en ontstaan praktijkopdrachten die al tijdens de opleiding helpen aan versterking van de regio en worden onderzoeksprojecten uitgevoerd waar Utrecht de vruchten van plukt. De bijdrage van de HU aan de kennissamenleving, die in Utrecht zo duidelijk aanwezig is, is groot.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat de HU sterk vertegenwoordigd is in allerlei regionale netwerken, formele en informele structuren die van belang zijn voor Utrecht. Zo is de HU vertegenwoordigd in de Utrechtse onderwijsagenda, een regionaal/stedelijk overleg waar alle partijen aan tafel zitten (zoals gemeente, scholen, welzijnsinstellingen, UU, HU). Op bestuurlijk formeel niveau is de HU een speler van betekenis in de regio. De HU is vertegenwoordigd in de Economic Board Utrecht, denkt bijvoorbeeld mee over de optimalisering van de regionale Human Capital Agenda, zet zich in voor de vormgeving van Rijnsweerd Oost, zoekt naar oplossingen voor het opleiden van vluchtelingen en voor de schuldenproblematiek. Studenten werken mee aan de verduurzaming van Bunnik, of de optimalisering van een innovatief product van een bedrijf. Kennisinhoudelijk wordt vanuit de opleidingen vaak gekeken naar de omringende stad, omdat deze binnen handbereik ligt als een soort proeftuin voor ingewikkelde opdrachten afkomstig uit de praktijk. Ook veel praktijkvragen in onderzoek zijn rechtstreeks afkomstig van partners uit de buurt, vanuit het sterke netwerk van de HU of komen voort uit de contacten met het beroepenveld. Er wordt dus al volop samengewerkt en kennis gedeeld tussen onderwijs, onderzoek, beleid en praktijk.

Maar al die verbindingen, contacten, vervlechtingen en onderzoeksopbrengsten ontstaan vaak nog vooral door persoonlijke contacten van medewerkers. Er is geen overzicht voor de HU als geheel en er wordt nog onvoldoende richting gegeven om met deze activiteiten de regio zo goed mogelijk te versterken. En daar is wel behoefte aan. De HU heeft onlangs een strategisch samenwerkingsconvenant met de gemeente Utrecht gesloten en participeert nu ook in de eerdergenoemde Agenda Stad en City deals.

Als we werken vanuit het thema 'Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving', en daar onze HU-schouders onder zetten, dan kan het nog veel beter! Door al die verschillende relaties met de stad te bundelen en te richten op een werkelijke bijdrage aan de kwaliteit van samenleven in de stad, dan ontstaat een enorm potentieel aan geïntegreerde impact. De uitdaging voor de HU is de kwantiteit aan verbindingen om te buigen tot een kwalitatieve samenwerking: krachten- en kennisbundeling en het sturen op resultaten die bijdragen aan de kwaliteit van samenleven in de stad. Direct of indirect, maar in ieder geval aantoonbaar.

(UIT: HU beleidstekst t.b.v. Profilering HU (10-11-2015)). Als brede kennisinstelling is Hogeschool Utrecht erop toegesneden om de uitdagingen voor het versterken van “de kwaliteit van samenleven in de stad” in samenhang op te pakken. Kansen liggen immers waar verschillende disciplines en invalshoeken elkaar raken, in crossovers. Met ons praktijkgericht onderzoek richten we ons op het oplossen van maatschappelijke problemen en voegen we economische én maatschappelijke waarde toe aan onze omgeving. We ontwikkelen ons onderwijs met de beroepspraktijk en leiden zowel startende als ervaren professionals op die een bijdrage leveren aan vernieuwing. Om verandering tot stand te brengen, werkt de HU nauw samen met andere kennisinstellingen, overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Zo leveren wij een belangrijke bijdrage aan het verbeteren van de kwaliteit van samenleven in de stedelijke omgeving. Utrecht, een van de meest competitieve regio's van Europa, vormt de omgeving waar we met elkaar samenwerken.

We geven mede vorm aan een innovatieve, gezonde, duurzame en inclusieve stad die gebruik maakt van slimme oplossingen. Waar mensen willen wonen, leren, werken en leven. Waar de inwoners gebruik maken van de aanwezige kennis, nieuwe technologieën, en sociale innovaties die de leefbaarheid verder vergroten. Op het gebied van gezondheid, welzijn en ontwikkeling richten we ons op zelfmanagement, zelfredzaamheid en sociale innovatie. We versterken de capaciteit van mensen om hun leven zelfstandig te leiden, al dan niet met ondersteuning, opdat zij optimaal kunnen deelnemen aan de maatschappij. Op het gebied van duurzaamheid gaat het ons om duurzaam (ver)bouwen, wonen en leven in een circulaire economie. Met minder grondstoffenverbruik en minder afval, met verantwoord energieverbruik en duurzaam gedrag. We steunen burgers en organisaties met onze kennis om bewuste keuzes te maken in het gebruik van verschillende energiebronnen en het terugdringen van energiegebruik.

Onze partners van morgen zijn de studenten van vandaag. Studenten van de HU hebben na hun opleiding kennis en kunde van het beroep waarvoor zij zijn opgeleid. Het zijn reflectieve professionals die kritisch naar zichzelf en hun beroep kijken, hun eigen werkveld blijven vernieuwen en verrijken, en beschikken over onderzoekend vermogen. Ze hebben een stevige kennisbasis en zijn wendbaar in de continu veranderende beroepspraktijk. Als professionals beschikken ze over vaardigheden waarmee ze nu en in de toekomst impact hebben op de samenleving en het verschil maken. Vaardigheden als ondernemendheid en het adequaat kunnen toepassen van moderne technologie – zoals ICT – ten behoeve van de beroepspraktijk. In de veranderende samenleving weten onze studenten als professionals kansen te herkennen en te benutten. Ze hebben een proactieve benadering, gericht op innovatie, en kunnen omgaan met digitale ontwikkelingen die van grote invloed zijn op onze huidige beroepen en ons gedrag.

Zo levert de HU als kennisinstelling, opleider van professionals, partner van de beroepspraktijk en instituut voor praktijkgericht onderzoek een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit van het leven in onze stedelijke omgeving: als bron van innoverend vermogen voor professionals. Hier, nu en in de toekomst.

Met de keuze van de HU voor het thema ‘Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving’, is het van belang om dit onderwerp ook zo te profileren en positioneren binnen en buiten de HU, dat het leidt tot impact in de regio. De keuze voor dit thema maakt duidelijk op welke wijze de hogeschool het beste ‘positie’ in kan nemen met en tussen de andere partners in de regio en hoe ze zich het best inhoudelijk kan organiseren om optimaal aan het gekozen HU-thema invulling te geven. Een belangrijk doel daarbij is om de beschikbare kennis en krachten intern binnen de HU zo goed mogelijk voor de externe wereld te bundelen en te ontsluiten ten behoeve van maatschappelijke vraagstukken en innovatiekansen in de stedelijke omgeving van Utrecht. Een aan de externe gekoppelde interne kennisinfrastructuur is nodig, die richting geeft aan de verschillende invalshoeken die bij kunnen dragen aan de kwaliteit van samenleven in de stad.

Op welke wijze kunnen ze bijdragen en wat is daarvoor nodig? De in de regio gangbare profilering van Utrecht via gezonde verstedelijking, c.q. Healthy Urban Living, laat een stad zien die een internationaal knooppunt is voor kennisuitwisseling en crossovers tussen de domeinen health, life sciences, welzijn en duurzaamheid. Dit zijn onderwerpen die bijdragen aan versterking van regionale concurrentie- en

innovatiekracht. Deze onderwerpen worden door de HU erkend en herkend als relevant voor de 'Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving' en mede op basis van de analyse in de voorgaande hoofdstukken, weergegeven in de drie hoofdlijnen: a. gezonde duurzame stad; b. sociale, zorgzame en rechtvaardige stad; en c. een economisch sterke, creatieve en culturele stad. Deze drie hoofdlijnen kunnen ook beschouwd worden als drie perspectieven om naar de stad te kijken, in het besef dat die stad niet statisch is maar zich ontwikkelt, leert en bijstuurt, een stad die je ook als proces kunt beschouwen.

Het gaat daarbij om de gezonde duurzame stad, waar de HU betekenis heeft voor de stad met denkvermogen over en mogelijke antwoorden op kennisvragen die gaan over gebiedsontwikkeling, duurzaam bouwen en de ontwikkeling van de 21e-eeuwse fysieke, digitale- en energie infrastructuur. Denk daarbij aan de ontsluiting van de stad, slimme energienetten, Utrecht als knooppunt van vervoer en transport – wegen, spoorwegen, energie en ICT. Daarnaast gaat het ook over aanpassing aan de gevolgen van klimaatverandering (o.a. hittestress en wateroverlast), een schone lucht en een groene omgeving. Een stad die voldoende activiteiten biedt en alles in zich draagt waardoor de inwoners een gezond leven kunnen leiden. Van belang daarbij is het efficiënt gebruik van hulpbronnen, hergebruik van grondstoffen en toenemende gebruik van hernieuwbare energie. Utrecht wil de standaard zetten in ruimtelijke ontwikkeling en gezonde verstedelijking.

Het gaat daarbij ook om de sociale, zorgzame en rechtvaardige stad, waar de HU betekenis heeft voor de stad met denkvermogen over en mogelijke antwoorden op kennisvragen die gaan over professionaliteit in zorg en welzijn in relatie tot actuele stedelijke vraagstukken, zelfmanagement-, participatie- en inclusievraagstukken. Waar zorg dichtbij is voor hen die dat behoeven. Een stad waar alle inwoners toegang tot rechtsvoorzieningen hebben, waar aandacht is voor de (sociale) mensenrechten en waarvan het netwerkende stadsbestuur democratisch gelegitimeerd is. Waar sprake is van een mensgerichte benadering en aandacht voor de bijdragen van onderwijs, opleiding en arbeid.

En het gaat daarbij om de economisch sterke, creatieve en culturele stad, waar de HU betekenis heeft voor de stad met denkvermogen over en mogelijke antwoorden op kennisvragen die gaan over businessmodellen voor duurzaamheid in bouwen, mobiliteit, energie en ICT toepassingen. De vragen rond het benutten van data voor slimme energienetten en rond betaalbaar wonen, bieden een sterke invulling van de functie van kennisinstellingen. In de economisch sterke stad draagt kennis bij aan creativiteit, innovatie en ondernemerschap, aan goed opgeleide professionals. Cultuur speelt hierin een rol. Zo'n stad biedt tegelijk ook mogelijkheden voor de functievervlochten van werken en wonen.

Met deze drie hoofdlijnen maakt de HU een vergelijkbare keuze als de Gemeente Utrecht, die werkt vanuit het perspectief van de fysieke, duurzame stad en sociale stad. De indeling sluit ook aan bij het visiedocument¹⁵ van de HU dat ingaat op de 3Ps: People, Planet, Profit en de waarde daarvan voor studenten en medewerkers in het professioneel handelen.

Van belang daarbij is wel de systeembenadering – het besef dat de drie hoofdlijnen in samenhang bijdragen aan de kwaliteit van samenleven in de stad, maar dat deze ook effecten op elkaar hebben, elkaar zelfs uit evenwicht kunnen brengen. Een voorbeeld is sociale innovatie, een onderwerp waar de HU sterk op acteert. Sociale innovatie staat met één been in de sociale, zorgzame en rechtvaardige stad, maar met het andere been in de economisch sterke, creatieve en culturele stad – waar innovatie een leidend principe is en ook een directe uitwerking heeft op de economie. Een ander voorbeeld is cultuur in de stad (kunst en creativiteit, ook in samenwerking met de creatieve industrie), waar cultuur bijdraagt

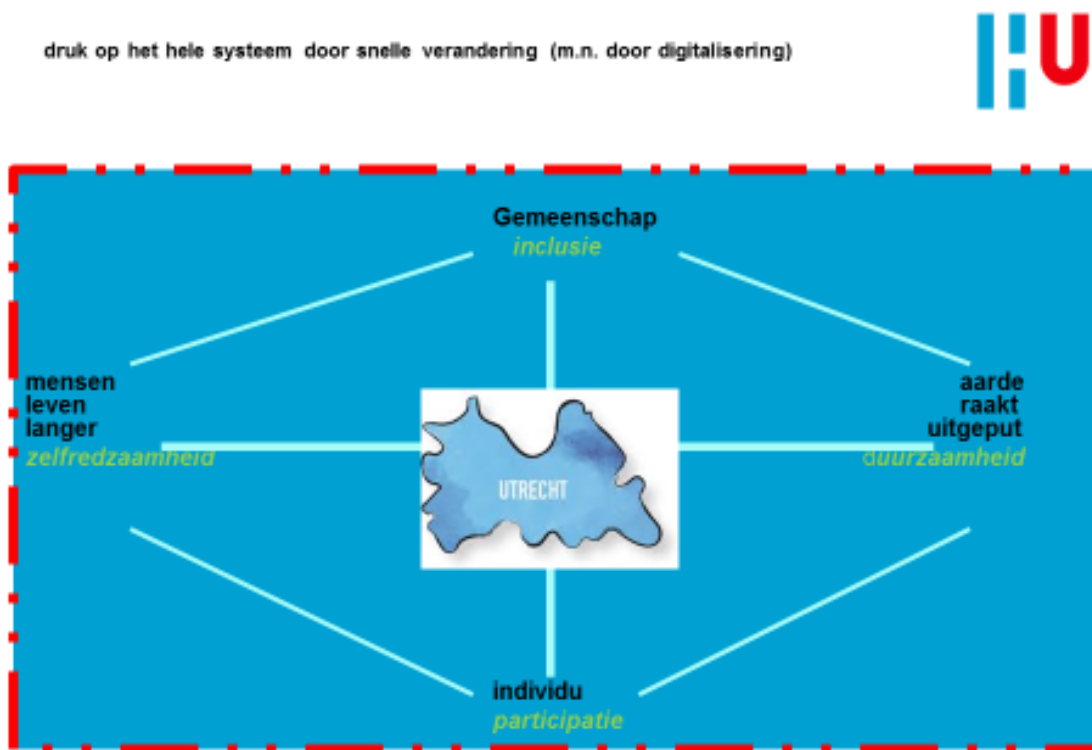
aan sociale innovatie maar ook bijdraagt aan de aantrekkingskracht van de stad en daarmee ook weer invloed heeft op de economie. Ook in het hiervoor genoemde Wiel van Egan worden de gebieden 'sociaal' en 'cultureel' apart genoemd maar wel met elkaar verbonden. De rijksoverheid (OCW) en ook gemeenten sturen op dergelijke dwarsverbanden vanuit de cultuursector, met sociale zaken, zorg, e.d..

Er is veel meerwaarde te bereiken door vanuit de hierboven genoemde drie perspectieven de stad te beschouwen. Dat is allereerst het geval omdat deze kijk teruggaat op de erkende sterke punten van de HU. Bovendien zijn de drie zienswijzen gebaseerd op samenhang en crossovers, zowel tussen (wetenschappelijke) disciplines als tussen maatschappelijke thema's. Daarop doordenkend, kunnen we prioriteiten leggen en 'witte plekken' benoemen. Het stelt ons in staat optimaal en geïntegreerd impact te hebben, door kennisdeling binnen en buiten de HU, de krachten te bundelen en een aantoonbare bijdrage te leveren aan de kwaliteit van samenleven in stad.

4. Uitwerking bijdrage Hogeschool Utrecht aan de ontwikkeling van kwaliteit van samenleven in de stedelijke regio Utrecht

Hogeschool Utrecht kent als bovenliggend thema kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving. De definitie en omschrijving van dit begrip moet verder uitgewerkt worden maar het is in ieder geval een thema gericht op participatie en inclusie, wat zich uit in de figuur G zoals ontworpen door de Commissie Van Eupen (2015). Gezonde mensen zullen eerder kunnen participeren, maar ook zal participatie leiden tot verhoogde gezondheid, verhoogd welbevinden. Tegelijk is het voor de kwaliteit van samenleven van belang om aandacht te hebben voor sociale inclusie.

De keuze voor het begrip kwaliteit van samenleven is ontstaan vanuit het inzicht dat de HU zich met onderzoek en onderwijs doorlopend begeeft op de as gemeenschap en individu, tegen een achtergrond van de as met aan de ene kant mensen die langer leven en aan de andere kant de aarde die uitgeput raakt. Doordat mensen steeds langer leven wordt zelfredzaamheid belangrijker en met een aarde die steeds verder uitgeput raakt, komt het belang van duurzaamheid pregnant naar voren. Door de frictie die ontstaat uit deze assen, komt de kwaliteit van samenleven onder druk.

Figuur G

Bij de programmering van het thema Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving, vertrekken we vanuit onze eigen kracht, maar wel in de context van de uitdagingen zoals in voorgaande hoofdstukken geschetst zijn. Daarom stellen we ons de volgende vragen:

1. Welke maatschappelijke uitdagingen komen er op ons af?
2. Wat is onze expertise?
3. Zijn er witte vlekken in onze expertise?
4. Hoe gaat de HU zich organiseren m.b.t. het thema?

4.1. Maatschappelijke uitdagingen

In de vorige hoofdstukken is ingegaan op de uitdagingen en kansen van steden. De Staat van Utrecht¹⁸ zet de kansen en uitdagingen voor het Utrechtse op een rij, hieronder een samenvatting.

Utrecht heeft een krachtige economie met een hoogopgeleide beroepsbevolking en lage werkloosheid. Er zijn weinig achterstandsleerlingen. Het sociaal vertrouwen is hoog en burgers zijn tevreden met de buurtvoorzieningen. Utrecht is een aantrekkelijke bestemming voor congressen en vergaderingen.

De belangrijkste uitdagingen zijn:

- slechte bereikbaarheid per auto;
- private Research & Development investeringen een stuk lager dan landelijk gemiddeld met dalende trend;
- eenzaamheid;
- matige luchtkwaliteit.

Bovenstaande samenvatting laat zien dat de Utrechtse regio in vergelijking met de rest van Nederland een welvarende regio met relatief weinig problemen is. Hierbij is wel een aantal kanttekeningen te maken. Allereerst gaat het hier om gemiddelden voor de hele provincie: tussen gemeentes en tussen wijken bestaan grote verschillen³². Het is daarom noodzakelijk om ook in te zoomen op wijkniveau. Verder zijn er naast de uitdagingen rondom bereikbaarheid, eenzaamheid en luchtkwaliteit naar de toekomst toe wel degelijk ook andere grote vraagstukken. Voorbeelden zijn de veranderingen in het zorgstelsel en wat hierin van mensen verwacht wordt, de overdracht van bevoegdheden van het rijk naar gemeenten, de energietransitie³³ met o.a. vermindering energiegebruik en lokale opwekking en omschakeling naar duurzame energie, vragen rondom mobiliteit, effecten van robotisering op werkgelegenheid en dit allemaal in combinatie met de uitzonderlijk sterke bevolkingsgroei.

Deze uitdagingen kunnen niet opgelost worden door graduele verbeteringen: omvang en complexiteit vragen om systeeminnovaties. Hierbij zal soms sprake moeten zijn van gebiedsgerichte interventies, maar vaker misschien nog wel van mensgerichte interventies op het gebied van onderwijs, opleiding en arbeidsmarktverschillen³².

Met haar kennisinstellingen en deels hoogopgeleide beroepsbevolking is de Utrechtse regio de aangewezen plek om deze innovaties uit te proberen in test-beds en living labs. Om de best practices vervolgens vast te leggen en de ontwikkelde kennis te gebruiken voor bijdragen aan gezonde stedelijke ontwikkeling elders in Nederland, Europa en *wereldwijd*. Het vinden van relevante oplossingen voor de bewoners van steden sluit ook aan bij de ambitie van het Europese research en innovatieprogramma JPI Urban Europe³⁴.

4.2. Expertises van de HU

‘Bij succesvolle innovatie gaat het erom de ‘sweet spot’ te vinden tussen (on)bewuste wensen van gebruikers, vernieuwende oplossingen en economische waarde³⁵.’ Technische innovatie, sociale innovatie en economische waarde gaan hand in hand. De hogeschool heeft de expertises in huis op

inhoud en werkwijze voor innovaties die mede kunnen bijdragen aan kwaliteit van samenleven in de stedelijke omgeving. Deze expertises zijn aanwezig in lectoraten over de hele hogeschool (zie bijlage). Juist de samenwerking van deze verschillende expertises op het thema kwaliteit van samenleven in de stedelijke omgeving vormt de kracht van de hogeschool.

Vraag- en praktijkgericht onderzoek: een unieke inbreng van de HU

Vragen en (latente) behoeftes van de beroepspraktijk liggen altijd ten grondslag aan het onderzoek van de HU. Door uit te gaan van de kracht van de lectoraten, ligt het startpunt in de innovatievragen van bedrijven, (bewoners)organisaties en overheden. Daarmee is verankering in de praktijk gegarandeerd. Met deze aanpak levert de HU een unieke bijdrage aan de regionale kennisinfrastructuur.

Onderstaande figuur geeft een indruk van de verschillende thema's en onderwerpen waar binnen de HU-lectoraten aan gewerkt wordt. De onderwerpen vormen met elkaar 11 samenhangende lijnen, waaraan door verschillende lectoraten en onderzoekers bijgedragen wordt:

Goede woning – langer thuis wonen – activiteiten

Geen uitsluiting – deelname / participatie – samen – co-creatie- participeren

Gezonde omgeving – toegankelijk – veiligheid

Hergebruik – energieneutraal – bewegen

Gedrag – (a)sociaal – veranderen

Beroepskennis – ontwikkeling – worden

Normen en waarden – kritisch – denken - beïnvloeding

Zorg - welzijn – leven

Innovatie – product – proces - leren – concept - ontwikkelen

Opleiden, begeleiden – professionalisering – bedrijven

Communicatie – crossmedia – informatie

Om deze expertises optimaal te benutten, is vanuit de kennis en innovatiekracht van de HU gekozen voor de eerdergenoemde indeling: a. gezonde duurzame stad; b. sociale, zorgzame en rechtvaardige stad; en c. economisch sterke, creatieve en culturele stad. De thema's waaraan door de HU lectoraten gewerkt wordt, zijn vervolgens aan deze drie dimensies van de stad te verbinden. Dat levert onderstaande uitwerking.

Gezonde duurzame stad

Hogeschool Utrecht is deskundig in het mede ontwikkelen, begeleiden en onderzoeken van een gezonde en duurzame stad. Dit geldt zowel voor de fysieke stad, als voor de manier waarop de stad zich als systeem ontwikkelt en organiseert. Uitgangspunt bij het ontwerpen en inrichten van de openbare ruimte, gebouwen en infrastructuur zijn de behoeften van de gebruikers en het zorgvuldig omgaan met natuurlijke hulpbronnen. Denk daarbij aan comfortabele en levensloopbestendige woningen en een gezonde leefomgeving, aan veiligheid in en toegankelijkheid van de stad. Een gezonde duurzame stad stimuleert gezond gedrag, sport is een thema net als andere activiteiten die de stad aantrekkelijk maken en houden voor haar inwoners (cultuur en creativiteit). Ook gaat het hierbij om thema's als zelfmanagement en stimuleren van participatie.

gezonde duurzame stad	goede woning	langer thuiswonen	activiteiten
	geen uitsluiting	deelname	samen
	gezonde omgeving	toegankelijk	veiligheid
	hergebruik	energieneutraal	bewegen

Sociale, zorgzame en rechtvaardige stad

Lectoren en onderzoekers van de hogeschool zijn deskundig op het gebied van gedragsverandering en de ontwikkeling van mensen, normen en waarden in de samenleving en hoe die te beïnvloeden. In de sociale stad is mee vorm kunnen geven een basis om gedrag te beïnvloeden en te veranderen. Een stad met inwoners die zich sociaal gedragen, die toegang hebben tot informatie, tot onderwijs, tot cultuur, die kritisch zijn maar die kritiek ook gebruiken om de stad te ontwikkelen, betrokken zijn en zo voor elkaar zorgen. Inwoners, ook, die dragers zijn van rechten en plichten, die tezamen een rechtsgemeenschap vormen, een sociale 'rechtsstad' met voor iedereen beschikbare rechtsvoorzieningen, gegarandeerde mensenrechten en een participierend en legitimerend overheidsgezag. Een stad waar ook blijvende aandacht is voor mensen die zorg en aandacht nodig hebben en voor wie zelfredzaamheid niet (meer) aan de orde is.

Sociale, zorgzame en rechtvaardige stad	gedrag	asocial	veranderen
	beroepskennis	ontwikkeling	worden
	normen en waarden	kritisch	beïnvloeding
	zorg	welzijn	denken
	participeren	Leven	co-creeren

Economisch sterke, creatieve en culturele stad

Creatieve en innovatieve producten en diensten met vernieuwende businesscases ontwerpen, met kennis over het proces. Professionals, vakmensen toekomstgericht opleiden, voor beroepen die we nu nog niet eens kennen. De communicatie in de stad, over de stad, met de stad is van belang om de economie te versterken. Marketing, communicatie, crossmedia, data worden in samenhang onderzocht. Maar ook vindt ontwikkeling en toepassing van slimme (proces-ondersteunende) software en technologieën plaats. Verbindingen met cultuur zijn hier van waarde. In de economisch sterke, creatieve

en culturele stad wordt de keten gevormd die van belang is om zo'n stad te zijn en te blijven, met aandacht voor het ontstaan van nieuwe businessmodellen en ondernemingen

economisch sterke, creatieve en culturele stad	innovatie	product	proces
	opleiden	professionalisering	bedrijven
	communicatie	crossmedia	informatie
	concept	leren	ontwikkelen

4.3. Witte vlekken in expertise

Dit onderdeel krijgt nog een nadere uitwerking, door middel van een brede, interactieve betrokkenheid vanuit de verschillende HU-geledingen in de volgende fase van verkenning. We volstaan in dit stadium met een eerste indruk op hoofdlijnen.

Het perspectief van de gezonde duurzame stad laat zien dat mobiliteit een onderwerp is waar binnen de lectoraten van de HU nog weinig expertise over aanwezig is. De toegankelijkheid van de stad wordt nu vooral opgepakt vanuit toegang tot informatie, zorg, onderwijs, recht, goede woningen, energie. De toegankelijkheid van de stad als verkeersknooppunt met de daaruit voortkomende vraagstukken rond bereikbaarheid en CO2 uitstoot wordt nauwelijks geadresseerd.

Het perspectief van de sociale, zorgzame en rechtvaardige stad laat zien dat we kennis ontberen over de gevolgen van, en de oplossingen voor de sterke bevolkingsgroei in de regio. Wat betekent dat voor zorg en welzijn in de toekomst of voor vraagstukken over culturele diversiteit? Wat betekent dat voor ons onderwijs? Ook een verbinding van vraagstukken rond veiligheid en participatie ligt hier voor de hand. De (sociale) mensenrechten en de governance in de netwerk- of participatiesamenleving vragen aandacht.

De economisch sterke creatieve en culturele stad leunt sterk op de pijlers informatie en leren. De keten van innovatie, naar product en het proces daarnaar toe is geadresseerd, maar ondernemerschapvaardigheden en start ups worden niet direct verbonden aan een lectoraat.

Kansrijke cross-overs en samenwerking tussen de expertisegebieden kunnen worden geïdentificeerd en versterkt. Kansrijke initiatieven en living labs in de stedelijke omgeving Utrecht kunnen worden verbonden aan de HU inzet voor dit thema.

Een interessante uitdaging voortkomend uit deze drie perspectieven op de stad, ligt ook in het denken in scenario's, trends en ontwikkelingen die zich aftekenen voor de stedelijke omgeving en de onderwerpen die daar uit voort komen. Tot slot is het relevant om te onderzoeken, te meten en te monitoren welke interventies, maatregelen, of samenhang daarvan, meer of minder impact hebben voor de kwaliteit van samenleven in de stedelijke omgeving.

4.4. Hoe gaat de HU zich organiseren m.b.t. het thema

In het visiedocument Hogeschool Utrecht in 2020, staat omschreven hoe actuele vraagstukken en thema's uit het beroepenveld mede bepalend zijn voor de HU-onderzoekagenda en dat de

programmering van het onderzoek plaatsvindt in de kenniscentra, die geclusterd zijn naar inhoud. Daarnaast stuurt onderzoek ook de innovatie in het onderwijs en kan het leiden tot curriculumherziening en actualisering. Bovendien geeft onderzoek een impuls aan het verder ontwikkelen van onderwijs voor professionals. Om het HU-thema zo in te richten dat het kan doen waarvoor het bedoeld is, zijn verschillende scenario's denkbaar. Het onderstaande scenario, als combi van verschillende facetten, wordt voorgesteld:

- 1) De HU vormt een onderzoeksacademie, als programma en/of fysiek, rond het gekozen thema Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving ('Research Academy') als een soort virtueel of fysiek macro-kenniscentrum, waar verschillende lectoraten aan verbonden zijn. Lectoren verbinden zich thematisch of ad hoc op projectbasis aan deze HU-onderzoeksacademie. Taak zal zijn te zorgen voor verbinding en overzicht van al het onderzoek dat gebeurt rondom het thema;
- 2) Om de goede verbindingen te leggen en af te stemmen met stakeholders die richting aangeven, is een 'liaison office' nodig. Hierdoor is tevens een porte d'entree gecreëerd voor extern naar de interne organisatie;
- 3) Het HU thema geeft richting aan een logische keuze voor nieuwe lectoraten. De HU vormt één of meer lectoraten die het gekozen thema Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving verder kunnen versterken. Voor de hand ligt in ieder geval om een lectoraat op te richten op het gebied van definiëring, ontwikkeling criteria en methodieken aan de hand waarvan uitspraken gedaan kunnen worden over wat we onder kwaliteit in een samenleving moeten verstaan en hoe we dat dan weten/meten. Zo'n lectoraat zal zich vermoedelijk vooral moeten richten op het optimaliseren van het evenwicht tussen de gezonde duurzame stad, de sociale, zorgzame en rechtvaardige stad en de economisch sterke, creatieve en culturele stad, en de interventies die deze balans aantoonbaar versterken. Een tweede lectoraat kan opgericht worden op het gebied van stedelijke mobiliteit en logistiek. Het is heel wel denkbaar dat er nog meer lectoraten zullen volgen, daar waar nu nog witte vlekken in expertise zijn als het gaat om de maatschappelijke uitdagingen die op ons af komen;

In het besef dat in de toekomst de rol van Centers of Expertise zal toenemen en dat deze centers gezien moeten worden als vehikel voor publiek-private samenwerking is ook het volgende nodig:

- 4) De HU versterkt de kennisketen ook met externe partijen rond Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving. De HU Centers of Expertise, een of meer, kunnen zich (deels) verbinden aan de HU onderzoeksacademie en brengen daarbij ook publiek-private samenwerking mee. De kracht van de HU ligt in het genereren van innovaties, mede aangezwengeld door de lectoren, onderzoekers en docenten, onze potentiële pool van jonge onderzoekers wordt gevormd door onze studenten.

De HU wil met nieuw élan haar plaats innemen, tussen en met andere kennispartners in een kennisinfrastructuur, die het onderzoek van en voor de toekomst realiseert: Smart Urban Innovation, rond het centrale HU thema Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving. Een kennisinfrastructuur waar je graag deel van wilt uitmaken, omdat ze kennis en expertise biedt die het onderwerp faciliteert. En up-to-date en maatschappelijk relevant onderzoek en onderwijs dat ingaat op de behoeften van deze tijd, in de meest competitieve regio van Europa.

5. Samenvatting en conclusie

Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving is een uitdagend onderwerp. In deze notitie is de context geschetst en zijn de eerste aanbevelingen gegeven op welke wijze de HU dit thema optimaal kan ontrafelen om het in te zetten ter versterking van (de kennisinstelling in) haar omgeving.

Steden ontwikkelen zich sterk en snel, daaruit ontstaan allerlei kansen en bedreigingen. Tegelijkertijd is in steden ook de veranderkracht het grootst. Op verschillende manieren kan tegen deze ontwikkeling aangekeken worden. Het perspectief waarmee naar de stad gekeken wordt, leidt tevens tot een categorisering van de meest actuele thematieken en geeft een prioritering aan relevante vraagstukken.

Hogeschool Utrecht staat midden in de samenleving en haar onderwijs en onderzoek draagt direct bij aan de kwaliteit van samenleven in de stedelijke omgeving. De specifieke unieke kenmerken van de stad Utrecht zijn daarbij van belang, waarbij Utrecht als proeftuin voor innovaties op het gebied van kwaliteit van samenleven in de stedelijke omgeving beschouwd wordt. Een inventarisatie van de verschillende perspectieven hoe een stad 'beschouwd' kan worden, leidt tot de driedeling: a. gezonde duurzame stad; b. sociale, zorgzame en rechtvaardige stad; en c. economisch sterke, creatieve en culturele stad.

Lectoren opereren binnen deze driedeling, of begeven zich juist op de cross-overs tussen deze manieren om naar de stad te kijken. Een systeembenadering, waarbij kwaliteit van samenleven in de stad het overkoepelende thema is, is hierbij krachtig in het besef dat de stad leert, zich ontwikkelt en feitelijk ook als proces beschouwd kan worden.

Focus en sturing vanuit het thema kwaliteit van samenleven in de stad, met daarbinnen de hiervoor genoemde driedeling, biedt kansen aan onderwijs en onderzoek om daadwerkelijk bij te dragen aan versterking van bestaande steden in ontwikkelde economieën.

Om als thema de impact en krachtenbundeling te bieden waarvoor het bedoeld is, worden vier opties gepresenteerd:

- De opzet en ontwikkeling van een onderzoeksacademie (Research Academy) als programma en/of als fysiek centrum;
- De oprichting van een liaison office als 'verkeerstoren' tussen ex- en intern;
- De richting aan keuze van lectoraten en de inrichting van één of meer lectoraten, waarvan er in ieder geval een twee al benoemd zijn;
- De verbinding van externe partijen aan het thema, o.m. via praktijkopdrachten.

De verwachting is dat de HU zo haar plaats kan vinden en innemen in een regionale kennisinfrastructuur, met nieuw elan, rond het thema Kwaliteit van samenleven in de stedelijke omgeving om zo bij te kunnen dragen, metterdaad en aantoonbaar, aan een geïntegreerde impact op de samenleving

6. Verantwoording

Het College van Bestuur van Hogeschool Utrecht heeft André Henken, Faculteitsdirecteur FNT, voorzitter Programmaraad Smart Sustainable Cities en voormalig lid van de Stuurgroep Profilerings-thema HU begin december 2015 gevraagd om de uitwerking ter hand te nemen van het in het najaar 2015 door het CvB voorgestelde HU-brede thema Kwaliteit van samenleven in een stedelijke omgeving. Hij heeft daartoe een kerngroep gevormd bestaande uit Nadia Verdeyen, Erlijn Eweg, Maarten Hageman, Nico de Vos en Elly de Bruijn, onder zijn voorzitterschap. Deze groep is kort voor kerst 2015 met haar werkzaamheden gestart waarbij de leden met een variabel aantal uren per week inzet dit document tot stand hebben gebracht. Ten behoeve van dit document zijn gesprekken gevoerd met externe en interne deskundigen, is literatuur verzameld, is via websites onderzocht wat andere met name ook HBO-instellingen doen op dit gebied, zijn congressen bezocht. Door deze activiteiten heeft de HU inmiddels een plaats in het regionale netwerk, wordt de HU gevraagd aan te schuiven bij verschillende initiatieven, begint zich een kennisalliantie te vormen met name met de Gemeente, de Provincie en de Universiteit Utrecht. Het document is bedoeld om bij te dragen aan de verdere uitwerking en besluitvorming door het CvB van de HU, voor de volgende fase van de opdracht. Doel is om uiterlijk zomer 2016 een duidelijk uitvoeringsplan te hebben voor het HU-thema.

7. Dankwoord

Dit document is tot stand gekomen met bijdragen uit een groot aantal gesprekken, zowel bilateraal als in groepsverband, met zowel externe als interne stakeholders. Bijdragen zijn geleverd door de volgende personen en instellingen/centra: RIVM (André van der Zande, Els van Schie, Ronald Smetsers, Johan Polder, Lea den Broeder, Hanneke Kruize, Loes Lanting, Birgit Loos, Joost Wesseling, Annemarie Ruijsbroek, Ellen Uiters, Ronald van der Graaf); Universiteit Utrecht (Gerrit van Meer, Piet Hoekstra, Martin Dijkstra, Leendert van Bree (UU en PBL)); TNO (Kees van Deelen, KCHUL); Gemeente Utrecht (Peter Steijn, Edwin Koster); Provincie Utrecht; SIA (Richard Slotman, Martje van Ankeren); Economic Board Utrecht (Ton van Mill, Heerd Jan Hogeveen); HU kenniscentrum FG (Harm Drost, Harriet Wittink); HU kenniscentrum FE (Dick de Wolff, Judith Hokke); kenniscentrum FCJ (Lem van Eupen, Lotte Willemsen, Piet Bakker); kenniscentrum FMR (Loes Berendsen, Andrea Donker, Lia van Doorn, Menno van Duin, Quirine Eijkman, Rob Gründemann, Nadja Jungmann, Anneke Menger, Stijn Verhagen, Jean Pierre Wilken); kenniscentrum FNT (Ruben Vrijhoef, Remco van der Lugt); kenniscentrum FEM (Pascal Ravesteijn, Lex van Teeffelen). Tevens zijn nog meerdere (vervolg-) gesprekken gepland.

8. Literatuurlijst

1. West G. The surprising math of cities and corporations.
http://www.ted.com/talks/geoffrey_west_the_surprising_math_of_cities_and_corporations. Updated 2011.
2. de Bruijn E. Kwaliteit van samenleven en onderwijs. 2016.
3. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. Population division. world urbanization prospects: The 2014 revision, custom data acquired via website.
<http://esa.un.org/unpd/wup/dataquery/>. Updated 2014. Accessed 14/03, 2016.
4. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. Population division. world population prospects: The 2015 revision, custom data acquired via website. .
<http://esa.un.org/unpd/wpp/DataQuery/>. Updated 2015. Accessed 03/14, 2016.
5. MacArthur E. Towards the circular economy. *J Ind Ecol*. 2013. Accessed 2/29/2016 9:14:57 AM.
6. De Graaf-Zijl M, Josten E, Boeters S, et al, eds. *De onderkant van de arbeidsmarkt in 2025*. Den Haag: Centraal Planbureau/Sociaal en Cultureel Planbureau; 2015.
7. Van den Berge W, ter Weel B. Middensegment onder druk, nieuw kansen door technologie. . 2015;2015/13.
8. Kamal-Chaou L, Robert A. Cities and green growth key points.
<http://www.oecd.org/urban/roundtable/45327138.pdf>. Updated 2010. Accessed 03/14, 2016.
9. Europese Unie Comité van de Regio's. ONTWERPADVIES indicatoren voor territoriale ontwikkeling - het bbp en verder. . 2016;COTER-VI/009.
10. Florida R. *The rise of the creative class--revisited: Revised and expanded*. Basic books; 2014. Accessed 2/29/2016 11:45:12 AM.

11. Bakker A, Zitter I, Beusaert S, de Bruijn E. Tussen opleiding en beroepspraktijk: Het potentieel van boundary crossing. . 2016. Accessed 3/15/2016 9:05:52 AM.
12. Macomber J, D. The 4 types of cities and how to prepare them for the future. *Harvard Business Review Economics & Society*. 2016.
13. Anonymous. Agenda stad. <http://agendastad.nl/>. Updated 2016. Accessed 03/14, 2016.
14. Anonymous. CiTY deals. <http://agendastad.nl/citydeals/>. Updated 2015. Accessed 03/14, 2016.
15. Hogeschool Utrecht. Hogeschool utrecht in 2020. . 2014.
16. European Commission. Rethinking education, investing in skills for better socioeconomic outcome. communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and SocialCommittee and the committee of the Regions.. . 2012.
17. Fazekas M, Litjens I. *A skills beyond school review of the netherlands, OECD reviews of vocational education and training*. Parijs: ; 2014. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264221840-en>.
10.1787/9789264221840-en.
18. Provincie Utrecht. Staat van utrecht duurzaamheidsmeting 2010. . 2010.
19. Groenemeijer L. Bevolkingsgroei in steden. . 2014;r2014-0004LG.
20. Gemeente Utrecht. Prognose gemeente utrecht. <http://www.utrecht.nl/utrechts-onderzoek-en-cijfers/cijfers-en-feiten-zoeken/>. Updated 2013. Accessed 03/14, 2016.
21. Technische Universiteit Eindhoven, Platform gezond ontwerp. Gezond ontwerp. . 2013.
22. Geelen L, den Broeder L. Workshop health impact assessment SCHAKELDAG 2014 – ALLES ONDER ÉÉN DAK.
http://www.schakeldagen.nl/publish/pages/103161/health_impact_assessment_met_stakeholder-workshops.pdf. Updated 2014. Accessed 14/03, 2016.

23. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). *Naar een lerende economie. investeren in het verdienvermogen van Nederland.* . 2013;90.
24. World Commission on Environment and Development. *Our common future.* . 1987.
25. van Bree L. *Persoonlijke mededeling. indeling in vier kwadranten door planbureau van de leefomgeving.* . 2016.
26. KCHUL. *Inspiratie document gezonde verstedelijking.* . 2015.
27. Huber M, van Vliet M, Boers I. *Heroverweeg uw opvatting van het begrip gezondheid. Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde.* 2016;160:A7720.
28. AMS. *Sustainable urban development. discover advanced metropolitan solutions.*
<https://www.youtube.com/v/UTpLOKnSiPE?rel=0&autoplay=1>. Updated 2016. Accessed 03/14, 2016.
29. Alkemade F. *BOdebat.* . 2016.
30. Savelberg P. *Get connected bijeenkomst.* . 2015.
31. Audrie. *Wat is het EU 'pact of amsterdam'?* . bron artikel Europeanology: internet
http://europeanology.eu/wat-is-het-eu-pact-of-amsterdam/?utm_source=e-mailnieuwsbrief&utm_medium=email&utm_campaign=AWTI+e-mail+alert. Updated 2016. Accessed 03/15, 2016.
32. Planbureau voor de Leefomgeving. *DE VERDEELDE TRIOMF verkenning van stedelijk-economische ongelijkheid en opties voor beleid ruimtelijke verkenningen 2016.* . 2016.
33. TKI Urban Energy. *Kennis en innovatie agenda 2016-2019.* . 2015.
34. JPI Urban Europe. *Transition towards sustainable and liveable urban futures.* . 2015.

35. Verdeyen N, Opstelten I, Eweg E, Rietbergen M, Martinovic I. *Businessplan smart sustainable cities*. Hogeschool Utrecht; 2014. Accessed 3/9/2016 3:50:57 PM.